

Дата: 15.09.2023

Урок № 3

Тема. Бертольт Брехт – драматург-новатор. Епічний театр Брехта: теоретичні засади й художня практика.

Мета: - формувати ключові компетентності:

- уміння вчитися – стимулювати учнів до самостійного здобуття знань;
- загальнокультурну – дотримуватися норм мовленнєвої культури; розвивати логічне й образне мислення, культуру спілкування;
- соціальну – розвивати вміння працювати в колективі;
- інформаційну – формувати бажання й уміння орієнтуватися в інформаційному просторі;
- комунікативну – формувати мету власної діяльності та організовуватися для спільної пошуково-дослідницької діяльності;

- формувати предметні компетентності й компетенції шляхом виконання навчально-пізнавальних і практично-зорієнтованих завдань відповідно до змістових ліній:

- літературознавчої – ознайомити учнів з біографією та творчістю німецького драматурга, прозаїка, поета Б. Брехта; розкрити сутність його новаторства в галузі драматургії; показати своєрідність «епічного театру» Брехта;
- емоційно-ціннісної – висловлювати власне ставлення до художніх творів з урахуванням утілених у них моральних цінностей;
- культурологічної – сприяти вихованню поваги до театрального мистецтва та культури, високих моральних рис: гуманізму, благородства у стосунках, уміння допомагати іншим, бути вірним своїм принципам; прищеплювати любов до художньої літератури;

- сприяти реалізації завдань наскрізних ліній у вивченні зарубіжної літератури:

- «Громадянська відповідальність» (НЛ-2) - Формування відповідального члена громади та суспільства, який розуміє принципи і механізми

функціонування суспільства, а також — виховання національно свідомої особистості, яка спирається у своїй діяльності на культурні традиції та вектори розвитку суспільства.

Матеріали до уроку:

Бертольт Брехт народився 10 лютого 1898 року в старовинному баварському містечку Аугсбурзі. Його батько був директором великої паперової фабрики.

Навчався Брехт у реальній гімназії, з якої ледь не був виключений. Причиною стало те, що під час Першої світової війни гімназістам запропонували написати твір на тему: «Солодко й почесно вмирати за Батьківщину» (Горацій). Сімнадцятирічний Брехт написав: «Вислів, що вмерти за Батьківщину солодко й почесно, можна розцінювати як тенденційну пропаганду. Прощатися із життям завжди важко, у ліжку так само, як на полі бою, а надто молодим людям у розквіті сил. Лише пустоголові дурні можуть зайти у своєму марнославстві так далеко, щоб говорити про легкий стрибок крізь темну браму, та й то лише допоки вони впевнені, що їхня смерть ще далеко».

У 16 років він почав друкувати свої вірші й есе. Автор підписував їх напівпсевдонімом Берт Брехт. Згодом скорочене ім'я знову стало повним, змінивши на кінці букву «д» на «т».

У 1917 – 18 рр., закінчивши гімназію, він вивчав природничі науки, медицину та літературу в Мюнхенському університеті. Однак війна затяглася, і Брехта мобілізували та відправили служити санітаром у шпиталі на Східний фронт. Побачивши на власні очі жахи й безглуздя війни, Б.Брехт у 1918 році створює вірш «Легенда про мертвого солдата»:

Коли ж Війна під гуркіт гармат

Зустріла четверту весну свою,

Висновку мусив дійти солдат

І загинув геройські в бою.

Ревла канонада. Свистіла сталь.

Ворог не зовсім знеміг.

І кайзер відчув до солдата жаль:

Він в землю дочасно ліг.

Вже літо. Солдат спочиває, лінько.

Над цвинтарем сонце сія.

Якось уночі приходить військова

Лікарська комісія...

А далі з убивчим сарказмом поет зображує намагання можновладців повернути солдата на поле бою. Дарма, що солдат мертвий, - лікарі увіллють йому в рот вина і оживлять його; дарма, що загиблий мовчить, - німий кращий за того, хто розмовляє; нічого, що труп розкладається, - кадило попа розвіє сморід. Отже, «солдат загалом годиться для війни».

Цей твір став популярним і через 15 років саме за цей вірш гітлерівський режим позбавить поета Бертольта Брехта німецького громадянства, бо «Легенда про мертвого солдата» була сатира не лише на кайзерівську Німеччину, то було відверте неприйняття Брехтом насильницької моралі мілітаризованої держави.

Тож Брехт – талановитий поет, який мав мужність говорити правду попри будь-які заборони й обмеження, всупереч політиці правлячих кіл, нехтуючи власним благополуччям.

1918 року в Німеччині спалахнула революція, але надій Брехта не виправдала. Нові драматичні події у житті він художньо осмислює в перших незвичних драмах – «Барабани серед ночі», «У нетрях міст».

Протягом 1918 – 20 – х рр. формуються теоретико – драматичні уявлення Б.Брехта. За цей час він написав 26 театральних рецензій на вистави аугсбурзького театру.

29 вересня 1922 року в Мюнхені відбулася прем'єра п'єси «Барабани серед ночі». Молодому драматургові була присуджена найпрестижніша в країні літературна премія імені Клейста, яку він сприйняв як належне.

Після війни Брехт відновив свої заняття в Мюнхенському університеті, однак кар'єра лікаря його вже не приваблювала. Студента частіше можна було побачити в кав'ярні «Стефанія», де збиралася богема. Під час «пивного путчу» 1923 р. у Мюнхені ім'я Брехта було занесене фашистами до списків тих, кого потрібно знищити в першу чергу.

1923 – 24 рр. були для Б.Брехта надзвичайно важливими. Він працює у Мюнхенському Камерному театрі і звертається до драматургії Крістофера Марло, готує до постановки його хроніку «Едвард II», в якій вперше застосовує прийоми й принципи, що згодом посіли почесне місце в системі «епічного театру».

1924 року переїжджає до Берліна для роботи у Німецькому театрі.

1927 р. окремим виданням виходять вірші, написані Брехтом протягом 10 років. Збірка називалася «Домашні проповіді» й засвідчила неприйняття поетом буржуазного світу, просякненого брехнею.

П'єса «Тригрошова опера» (1928) принесла драматургові світове визнання.

За своїми переконаннями Брехт був комуністом, а його п'єси мали яскраво виражене ідеологічне спрямування, що шокувало значну частину «добропорядної» буржуазної аудиторії. Коли до влади прийшли фашисти, він зрозумів, що за їхнього правління в нього немає майбутнього. Тому у 1933 р. Брехт разом із родиною покинув Німеччину. Через 2 роки батьківщина позбавила його громадянства, і він після війни не тільки не вимагав його повернення, а й з неприхованою глузливістю зробив собі австрійський паспорт.

Перебуваючи в еміграції, Брехт проводив активну антифашистську пропаганду, писав і ставив антифашистські п'єси, серед яких «Матінка Кураж та її діти» (1939). Спочатку (перші 6 років) драматург жив у Данії. Напередодні вступу фашистів до Фінляндії, письменник залишив її. З рукописом п'єси «Життя Галілея» утік до США, де прожив з 1941 до 1947 року. В Америці навколо митця згуртувалася частина німецької антифашистської еміграції, у Брехта з'явилося чимало американських друзів,

серед яких актор Чарлі Чаплін. В еміграції були написані такі відомі п'єси, як «Добра людина із Сичуані» (1938 – 40), «Кавказьке крейдяне коло» (1944 – 45) і переглянуто концепцію «Життя Галілея».

У 1946 в США набирала оберти кампанія «боротьби з комуністами», і Б.Брехта підозрювали в належності до «комуністичної змови в Голівуді». Тож 31 жовтня 1947 року він вилетів до Парижа. Американська прем'єра «Життя Галілея» відбулася в грудні без автора.

22 жовтня 1948 р. Брехт повернувся до Берліна. Нарешті він отримав змогу створити власний театр, реалізувати себе і як режисер, і як драматург, і як громадський діяч. 1950 р. його обрали віце – президентом Академії мистецтв НДР. Вистави «Берлінер ансамбль» мали неабиякий успіх, популярність Брехта зростала. Суспільним явищем стала постановка в 1970 – х п'єси «Життя Галілея» московським Театром на Таганці.

Останні роки життя письменника були надзвичайно напруженими. «Берлінер ансамбль» готував до прем'єри третю редакцію «Життя Галілея». Але Брехт її не побачив. 14 серпня 1956 року він помер від серцевого нападу на репетиції п'єси.

Закріплення матеріалу «Відомі люди. Бертольд Брехт».

<https://www.youtube.com/watch?v=lMc4xD3b9oE>

Бертольд Брехт – син Німецької землі, землі філософів, поетів, вірив у мирні можливості для свого народу і завжди говорив те, що йому підказувало серце.

Бертольд Брехт увійшов в літературу, як засновник теорії та практики «епічного театру» - театру пристрасної мистецької думки, спрямованої на перетворення світу і людини. У своїй програмній праці «Сучасний театр - театр епічний» Брехт подає схему, в якій порівнює драматичну та епічну форми театру.

Драматична форма театру	Епічна форма театру
Дія	Розповідь

Залучає глядача до сценічної дії і розтрачає його активність	Робить глядача спостерігачем, але пробуджує його активність
Дає глядачеві змогу виявляти почуття	Примушує глядача приймати рішення
Переживання	Світогляд
Глядач співпереживає	Глядач вивчає
Гіпноз	Аргументація
Сприймання консервується	Сприймання переходить у пізнання

Побачивши, як спрощено почали тлумачити наведену схему, автор згодом доопрацьовує її і публікує (1938) у такому вигляді:

Драматична форма театру	Епічна форма театру
Дія	Розповідь про неї
Залучає глядача до дії	Глядач - спостерігач
Виснажує його активність	Пробуджує його активність
Пробуджує емоції глядача	Змушує глядача приймати рішення
Передає глядачеві хвилювання	Дає глядачеві знання
Глядач є учасником подій	Глядач «відчужується» від подій
Навіювання	Аргументація
Сприймання консервується	Переходить у пізнання
Глядач перебуває в центрі, співпереживає подіям	Глядач безпосередньо стикається з подіями та аналізує їх
Людина є «відомим»	Людина є «невідомим», тобто предметом дослідження
Людина є незмінною	Людина змінює дійсність і змінюється сама
Зацікавлення розв'язкою дії	Зацікавлення перебігом дії
Попередня сцена обумовлює наступну	Кожна сцена незалежна, самодостатня
Розвиток	Монтаж

Події розвиваються лінійно	Події розвиваються зигзагоподібно
Еволюційна обумовленість	Стрибки
Людина як щось незмінне	Людина як процес
Буття визначається мисленням	Мислення визначається буттям
Почуття	Розум

Тобто «епічний театр» формує стійкий інтерес до пізнання твору, до розвитку дій, щоб глядач мав критично оцінити те, що відбувається на сцені. Театр Брехта має філософський та дидактичний характер. Його завдання – учити думати, виховувати активну особистість, спонукати змінювати світ на краще.

Аналіз драми «Матінка Кураж та її діти» Бертольта Брехта

	<p>Текст твору:</p> <p>http://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=2355</p>
	<p>Запис твору:</p> <p>http://www.youtube.com/watch?v=uehIVL15eiI</p>

Паспорт твору

Історія написання:

П'єса “Матуся Кураж та її діти” була написана у Швеції восени **1939 року**, коли друга світова війна вже почалась. Пізніше Брехт зізнався: “Коли я писав, мені здавалося, що зі сцен великих театрів люди почують попередження драматурга, попередження про те, що людина, яка сіла снідати з чортом, повинна мати довгу ложку. Може, я був наївний, але я не вважаю, що бути наївним – соромно”. Зусилля драматурга пропали марно: вистави не відбулися. Автор відчував близьку катастрофу, але завадити не встиг: “Письменники не можуть творити з такою швидкістю, з якою правителі розв’язують війни. Адже

для того, щоб творити, треба думати. Театри дуже швидко потрапили до рук великих розбійників. “Матуся Кураж та її діти” – запізналась”.

Вважають, що літературною основою для п’єси була повість німецького письменника часів Тридцятирічної війни **Ганса Якоба Крістофеля Грімельсгаузена “Ретельне й захоплююче змалювання життя, облудниці й волоцюга Кураж”**. Але насправді Брехт використав для своєї п’єси лише історичний фон та прізвисько маркітантки. Використання сюжету про Тридцятирічну війну, віддалену майже на триста років – це один з прийомів, які допомагали порушити “ефект присутності”, бо він, на думку драматурга, гіпнотизував глядачів і заважав їм аналізувати події, що розгорталися на сцені. Саме тому автор рекомендував акторам грати в масках, перестановки на сцені робити так, щоб це бачили із залу, а декорації використовувати дуже грубі. У цій п’єсі об’єкт аналізу – доля матусі Кураж. І прізвисько її зовсім не випадкове: без куражу, без цього алогічного стану, коли людина, всупереч усьому світу “сподівається на диво, поки не закінчиться похід”, війна неможлива. Ніщо інше не змусить людину до того, що робили матуся Кураж та її діти: під обстрілом везти хліб, бити у барабан, поки не вб’ють...

Драматург бачив той кураж в людських очах, – щоб не помітити того божевілля, треба було за сліпнути! Він поспішав створити свою п’єсу і зробити зі сцени дзеркало, у якому всі побачили б своє майбутнє. Але навіть у **квітні 1941 року, коли у Цюриху** відбулася прем’єра, ніхто все одно нічого не зрозумів.

Напрямок: модернізм.

Течія: «епічний театр».

Ознаки «епічного театру» у п’єсі:

- стисле викладення змісту на початку кожної картини;
- пісні-зонги, які коментують дію;
- широке використання розповіді;

- монтаж — поєднання частин, епізодів без їхнього логічного зв'язку, що викликає у глядача потік асоціацій;
- використання параболи;
- «ефект відчуження».

Рід: драма.

Жанр: історико-алегорична драма.

Тема: зображення війни як антигуманного явища, несумісність материнства і війни.

Ідея: необхідність моральної відповідальності людини перед собою і суспільством.

Головні герої твору:

Матінка Кураж

Катрін (Kattrin) — її німа дочка

Ейліф (Eilif) – її старший син

Швейцеркас (Schweizerkas) – її молодший син

Композиція: п'єса складається з 12-ти епізодів

Сюжетний ланцюжок:

1. Йде тридцятилітня війна.
2. Фельдфебель і вербувальник ведуть розмову про труднощі вербування людей.
3. Знайомство з матінкою Кураж, яка займається торгівлею на війні.
4. Матінка Кураж розказує про походження прізвиська.
5. Походження дітей матінки Кураж.
6. Військові хочуть забрати сина на війну, Кураж не пускає Ейліфа, але він йде сам.
7. Кураж, щоб налякати дітей займається шахрайським пророкуванням, яке передбачає всім смерть (витягують хрести на листочках).
8. Зустріч з героями через кілька років. Матінка Кураж продовжує свою діяльність, а старшин відзначився. Його нагородили за хоробрість (відбив для

війська 20 волів у селян). Кураж пишається сином, але дає ляпаса за те, що він ризикував життям.

9. Минуло ще три роки. На війні Кураж втратила молодшого сина Швейцера, він загинув рятуючи полкову касу. Мати хотіла його відкупити, але занадто довго торгувалась.

10. Судження священика про війну.

11. Після слів священика Катрін у розпачі, вона зрозуміла лицемірство матері.

12. Постраждала донька Кураж.

13. Короткочасний мир. Герої не готові до нього. Старший син гине внаслідок мародерства.

14. Наслідки війни, яка тривала 16 років.

15. Катрін рятує людей ціною власного життя. Вона барабанить щосили, щоб попередити жителів міста Галле про наступ ворогів.

16. Кураж оплакує доньку, але ставлення до війни не змінило.

Проблематика:

- відповідальності кожної людини за участь (активну чи пасивну) у війні, за долю всього людства.
- війна і материнство
- людські чесноти
- самопожертва

Тест по біографії Бертольта Брехта.

1. Бертольт Брехт відомий письменник...

- А) англійський,   Б) французький,
В) німецький,   Г) американський;

2. Писати і друкувати твори Брехт почав:

- А) у дитинстві,   Б) навчаючись у гімназії,
В) навчаючись в університеті,   Г) у зрілому віці.

3. До якого літературного жанру належать перші надруковані твори? Це були...

- А) вірші та есе,   Б) драматичні твори,
В) оповідання та новели,   Г) наукові статті.
4. За який твір гітлерівський режим позбавив поета Бертольта Брехта німецького громадянства?
- А) «Життя Галілея»,   Б) «Матінка Кураж та її діти»,
В) «Тригрошова опера»,   Г) «Легенда про мертвого солдата».
5. В Мюнхенському університеті Брехт вивчав:
- А) юриспруденцію,   Б) філософію,
В) медицину,   Г) технічні науки.
6. Яка п'єса принесла драматургові світове визнання й засвідчила пошуки нової театральної техніки:
- А) «Тригрошова опера»,   Б) «Кавказьке крейдяне коло»,
В) «Добра людина із Сичуані»,   Г) «Життя Галілея».
7. За своїми переконаннями Брехт був:
- А) комуністом,   Б) демократом,
В) анархістом,   Г) радикалом.
8. Як називався брехтівський театр?
- А) «Глобус»,   Б) «Берлінський ансамбль»,
В) «Березіль»,   Г) Берлінська комічна опера.
9. В якій країні перебував в еміграції Брехт в період з 1941 по 1947 роки?
- А) Росія,   Б) США,
В) Данія,   Г) Австралія.
10. Останні роки життя Брехт прожив:
- А) у Парижі,   Б) Мюнхені,
В) Берліні,   Г) Празі.
11. Теоретичні основи концепції епічного театру викладені Брехтом у праці:
- А) «Про експериментальний театр»,
Б) «Сучасний театр – театр епічний»,
В) «Про мистецтво театру»,
Г) «Три епічні драми».

буденного).

Домашнє завдання. Знати біографію Б.Брехта. Прочитати п'єсу «Матінка Кураж та її діти»

Фото виконаних завдань надсилати мені на електронну пошту

y.levchuk2976@gmail.com

У темі листа вкажіть ваше прізвище, номер групи та № уроку